

Metodyka

Metodyka opracowania zintegrowanego planu zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska

Fot. Barbara Rajkowska, Puszcza Białowieska

Opracowały:
Małgorzata Hajto i Paulina Legutko-Kobus

Kwiecień 2022

Spis treści

WPROWADZENIE.....	4
RAMY ORGANIZACYJNE PROJEKTU	6
ZAŁOŻENIA METODYCZNE PLANU	7
INTERESARIUSZE	8
ETAP 1. ROZPOCZĘCIE PROCESU OPRACOWANIA PLANU	11
ETAP 2. ZROZUMIENIE CECH DOBRA I JEGO WARTOŚCI PRZYRODNICZYCH.....	12
ETAP 3 ZBADANIE MOŻLIWOŚCI ZARZĄDZANIA.....	15
ETAP 4. UZGODNIENIE WIZJI DOBRA I OKREŚLENIE CELÓW ZARZĄDZANIA	16
ETAP 5. KOORDYNACJA POLITYK I UZGODNIENIE DZIAŁAŃ ZWIĄZANYCH Z ZARZĄDZANIEM (WDRAŻANIE, MONITOROWANIE, EWALUACJA)	18
ETAP 6 OPRACOWANIE PLANU ZARZĄDZANIA.....	24
ETAP 7 KONSULTACJE PLANU.....	24
HARMONOGRAM	26
LITERATURA I WYKORZYSTANE MATERIAŁY	27

Lista skrótów

BPN	Białowieski Park Narodowy
IOŚ-PIB	Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy
IUCN	Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody <i>International Union for Conservation of Nature</i>
Konwencja	Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (UNESCO) na jej siedemnastej sesji
MKiŚ	Ministerstwo Klimatu i Środowiska
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
PGL LP	Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe
PGW WP	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie
RDOŚ	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska
UNESCO	Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury <i>United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
WUW	Wyjątkowa Uniwersalna Wartość - kulturowe lub naturalne znaczenie, które jest tak wyjątkowe, że przekracza granice narodowe i ma uniwersalne znaczenie dla obecnego i przyszłych pokoleń całej ludzkości

Wprowadzenie

Podstawą do opracowania zintegrowanego planu zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska (dalej: ZPZ lub Plan) przez Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy (IOŚ-PIB) jest umowa nr 787/2021/Wn50/NE-PR/D z dnia 24.08.2021 r. o dofinansowanie w formie dotacji, zawarta z NFOŚiGW w Warszawie. Realizacja zadania ma na celu wypełnienie zobowiązań państwa dotyczących zarządzania Puszczą Białowieską (częścią polską), wynikających z przystąpienia do Konwencji w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego z 1972 r. oraz z wydanych w ramach tej Konwencji decyzji:

- 38 COM 8B.12, w której wskazano zasady ochrony i zarządzania oraz wezwano do przyspieszenia prac nad przygotowaniem i przyjęciem zintegrowanego planu zarządzania dla obiektu,
- 40 COM 7B.92, w której wezwano do podjęcia niezbędnych środków do utrzymania ciągłości i integralności chronionego starodrzewu w Puszczy Białowieskiej,
- 41 COM 7B.1, w której podtrzymano stanowisko, że komercyjne pozyskiwanie drewna w ramach całego obiektu stanowiłoby potencjalne zagrożenie dla obiektu zgodnie z ustępem 180 *Wytycznych operacyjnych*¹, wezwano do utrzymania ciągłości i integralności chronionych starych kompleksów leśnych w Puszczy Białowieskiej, a także ponowiono prośbę o przygotowanie planu,
- 43 COM 7B.14, w której podkreślono zaniepokojenie spowodowane przeprowadzonym na szeroką skalę wyrębem, w tym w strefie ochrony częściowej II obejmującej stary drzewostan (lata 2016-2018), wskazano negatywny wpływ tych działań na wyjątkową uniwersalną wartość (WUW), ponowiono wniosek o opracowanie w trybie priorytetowym ogólnego planu zarządzania dla części polskiej,
- 44 COM 7B.100, w której wezwano do przyspieszenia prac nad sporządzeniem planu zarządzania dla polskiej części, którego nadrzędnym celem ma być ochrona WUW, zachęcono do skorzystania z fachowej Wiedzy technicznej UNESCO i IUCN.

W realizacji zadania uwzględniono także wyniki wspólnej misji Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO i reaktywnego monitoringu IUCN w Puszczy Białowieskiej, która odbyła się w 2018 r.

Podstawowe zasady opracowania Planu są sformułowane w wytycznych *“Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention”* (WHC.21/01 31 July 2021). Zgodnie z tym dokumentem każde dobro powinno mieć odpowiedni plan zarządzania lub inny udokumentowany system zarządzania, który musi określać, w jaki sposób należy zachować wyjątkową uniwersalną wartość dobra, najlepiej z wykorzystaniem środków partycypacyjnych. Celem Planu w tym kontekście jest zapewnienie skutecznej ochrony dobra dla obecnych i przyszłych pokoleń. Aby ochrona ta była skuteczna pod uwagę muszą być wzięte cechy dobra i potrzeby jego ochrony, jego kontekst kulturowy i przyrodniczy. W planowaniu ochrony należy także wziąć pod uwagę istniejące systemy zarządzania oraz dostępne zasoby.

¹ Wytyczne operacyjne do realizacji Konwencji światowego dziedzictwa, wersja z 2015 r.

Wytyczne nie wskazują szczegółów planów zarządzania, określają elementy skutecznego systemu zarządzania. Są to²:

- dogłębne wspólne zrozumienie obiektu, jego światowych [uniwersalnych], krajowych i lokalnych wartości oraz społeczno-ekologicznych uwarunkowań przez wszystkie zainteresowane strony, w tym społeczności lokalne i ludy tubylcze;
- poszanowanie różnorodności, sprawiedliwości, równości płci i praw człowieka, a także zastosowanie otwartego procesu planowania z udziałem wielu stron oraz konsultacji z zainteresowanymi stronami;
- cykl planowania, wdrażania, monitorowania, oceny i informacji zwrotnej;
- ocena podatności obiektu na presje społeczne, gospodarcze, środowiskowe i inne zmiany, w tym katastrofy i zmiany klimatu, a także monitorowanie wpływu trendów i proponowanych interwencji;
- opracowanie mechanizmów zaangażowania i koordynacji różnych działań pomiędzy różnymi partnerami i zainteresowanymi stronami;
- udostępnienie niezbędnych zasobów;
- budowa potencjału;
- rzetelny, przejrzysty opis funkcjonowania systemu zarządzania.

Biorąc pod uwagę powyższe sformułowano w niniejszym opracowaniu metodę przygotowania zintegrowanego planu zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska. Cele przedłożonego opracowania mają zarówno charakter wewnętrzny – dla zespołu projektowego, jak i zewnętrzny związany z partycypacją i komunikacją z interesariuszami.

Cele dla zespołu projektowego to:

- określenie szczegółowej metody pracy nad planem zarządzania z uwzględnieniem wytycznych zawartych w *“Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention”* (WHC.21/01 31 July 2021);
- wyznaczenie etapów prac wraz z przypisanym do nich harmonogramem;
- zaprojektowanie partycypacji - włączenia interesariuszy w prace nad planem zarządzania;
- ułatwienie zarządzania projektem (określenie celów każdego z etapów oraz określenie produktów i rezultatów poszczególnych form partycypacji).

Cele związane z partycypacją i funkcją informacyjną niniejszego dokumentu i są to:

- zaprezentowanie szerokiemu gronu interesariuszy przyjętej metody prac nad planem zarządzania;
- informacje o planowanej formie zaangażowania interesariuszy (wskazano narzędzia partycypacji dla poszczególnych etapów opracowania planu, określono grupy interesariuszy jakie będą zaangażowane w prace na poszczególnych etapach opracowania planu zarządzania).

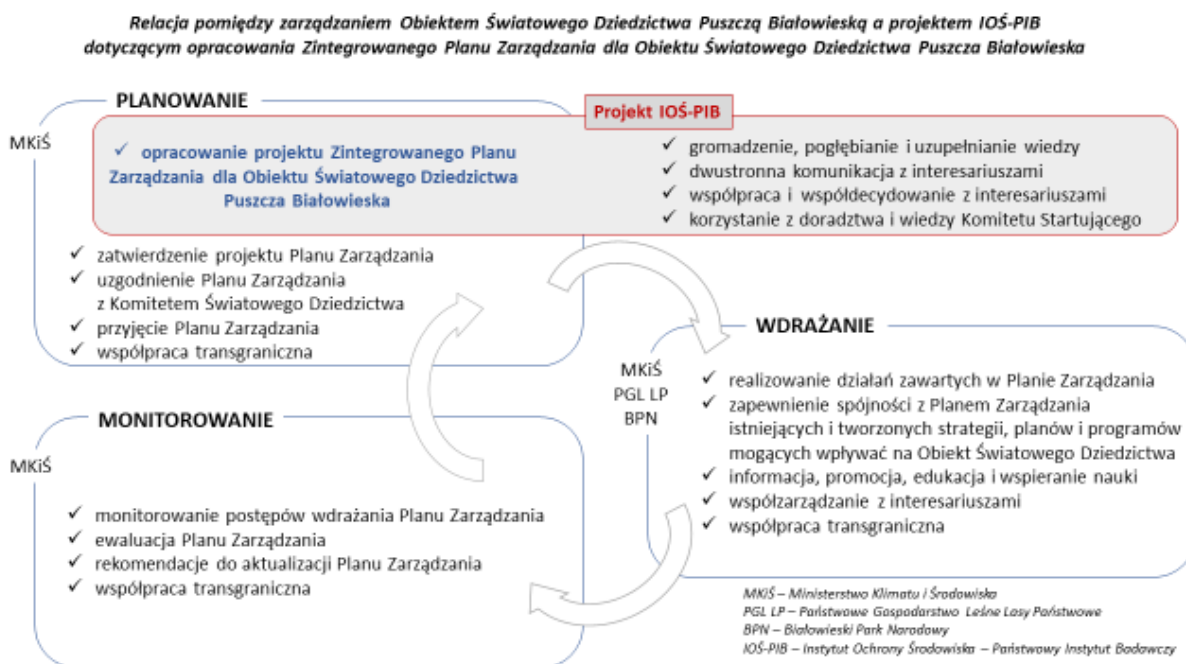
W opracowaniu Planu wykorzystane są także podręczniki i inne opracowania publikowane przez Komitet UNESCO oraz IUCN. Ich lista została zamieszczona na końcu niniejszego raportu. W załączniku

² Tłumaczenie własne IOŚ-PIB.

na końcu raportu, zamieszczono zarys Planu zarządzania zamieszczony we wniosku „Belovezhskaya Pushcha / Białowieża Forest” World Heritage Site (33 bis). Proposed modification of the criteria and boundaries Change of the name of the property” z 2012 roku.

Ramy organizacyjne Projektu

Ramy organizacyjne Projektu i jego powiązanie z zarządzaniem obiektem przedstawia poniższy schemat.

Zespół projektowy

Zadania zespołu projektowego obejmują m.in.:

- określenie zakresu opracowania Planu i sposobu, w jaki to zadanie zostanie wykonane,
- zapewnienie odpowiednich zasobów, kompetencji i umiejętności niezbędnych do realizacji zadania,
- realizacja wszystkich zadań zmierzających do osiągnięcia celu, jakim jest opracowanie Planu,
- prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych związanych z procesem opracowania Planu,
- zarządzanie procesem opracowania Planu.

Zespół projektowy został utworzony w IOŚ-PIB, w jego skład wchodzi eksperci IOŚ-PIB oraz eksperci zewnętrzni, których zadaniem będzie dostarczanie wiedzy na konkretne szczegółowe tematy (ekspertyzy) oraz konsultowanie wypracowanych materiałów (wyniki warsztatów, poszczególne elementy Planu).

Komitet sterujący

Dla skutecznego prowadzenia procesu opracowania Planu utworzony został Komitet sterujący. Stanowi on ciało doradcze, eksperckie, rekomendujące rozwiązania usprawniające realizację projektu. W skład Komitetu weszli reprezentanci następujących instytucji:

- Polski Komitet ds. UNESCO
- Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID)
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska
- Instytut Ochrony Środowiska - PIB
- Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku
- Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego
- Główny Konserwator Przyrody

oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych i środowiska nauki.

Założenia metodyczne Planu

Plan zarządzania powinien odzwierciedlać „umowę społeczną” pomiędzy organizacją zarządzającą a interesariuszami obszaru dziedzictwa światowego. Plan ma służyć poprawnej komunikacji pomiędzy podmiotami zarządzającymi na obszarze Puszczy Białowieskiej, ale także nadzorowi i ocenie zarządzania w obszarze. Ważne jest, aby Plan pozwolił na ograniczanie a nawet przewyżczanie sporów, tak, aby interesariusze, w szczególności społeczność lokalna włączyli się w ochronę Puszczy Białowieskiej, posiadając wspólne rozumienie światowego dziedzictwa.

Główne zasady przyświecające opracowaniu Planu to:

- 1) Spełnienie wymagań Konwencji w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego – **Plan spełni wymagania wynikające z Konwencji, w tym z decyzji Komitetu Światowego Dziedzictwa podjętych w sprawie Puszczy Białowieskiej,**
- 2) Dążenie do zrozumienia przez interesariuszy, dlaczego wartość Puszczy Białowieskiej wymaga ochrony i spójnego zarządzania oraz do wzmacniania poczucia odpowiedzialności, wspólnego podejmowania decyzji i umożliwienia interesariuszom realnego udziału w zarządzaniu obszarem – **Plan będzie realizowany we współpracy z interesariuszami, którzy rozumieją swoje zadania i odpowiedzialność za Puszcę Białowieską;**
- 3) Zapewnienie spójności i ciągłości ochrony Puszczy Białowieskiej – **Plan zarządzania określi ramy dla wszystkich działań w obszarze Puszczy Białowieskiej na następnych 5-10 lat, w kontekście wizji obejmującej następnych 20-30 lat;**
- 4) Obiektywizm i rzetelność informacji będących podstawą opracowania Planu – **Plan jest realizowany z wykorzystaniem rzetelnej wiedzy, której źródłem jest współczesna nauka, ale także wiedza przekazywana przez interesariuszy;**
- 5) Bezpośrednio wpłynąć na inne plany i działania, które mogłyby mieć wpływ na obszar dziedzictwa światowego – **Plan zapewni koordynację strategii, planów i programów, które mają wpływ na Puszcę Białowieską.**

Plan zarządzania jest rezultatem wieloetapowego procesu, który ustala pewną chronologię postępowania. Jednak, aby zapewnić aktualność Planu i uwzględnienie bieżących kwestii należy proces opracowania planu traktować jako elastyczny.

Zaplanowane Etapy to:

- Etap 1. Rozpoczęcie procesu opracowania Planu
- Etap 2. Zrozumienie cech dobra i jego wartości przyrodniczych
- Etap 3. Zbadanie możliwości zarządzania
- Etap 4. Uzgodnienie wizji dobra i określenie celów zarządzania
- Etap 5. Koordynacja polityk i uzgodnienie działań związanych z zarządzaniem (wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja)
- Etap 6. Opracowanie Planu Zarządzania
- Etap 7. Konsultacje społeczne

Interesariusze

Uczestnictwo interesariuszy w opracowaniu Planu zarządzania ma kluczowe znaczenie, także w kontekście późniejszej realizacji celów zarządzania i długofalowego podejścia do zarządzania dobrem Światowego Dziedzictwa. Zgodnie z definicją, interesariusz, to każda osoba lub organizacja, która ma wpływ lub może mieć wpływ na Plan, która może przyczynić się do jego sukcesu lub niepowodzenia. Interesariusze nie są jednolitą grupą, mają różne „umocowanie” instytucjonalne oraz mogą dążyć do różnych celów. Dlatego kluczowe jest rozpoznanie interesariuszy (zmapowanie ich) oraz określenie jaka jest i/lub może być siła nacisku (wpływu) poszczególnych interesariuszy na cały proces.

Włączenie interesariuszy w opracowanie Planu powinno być dokładnie zaplanowane. Przygotowanie Planu zarządzania wymaga:

- zrozumiałej (dostosowanej do różnych odbiorców) i przejrzystej komunikacji w zakresie wyjaśnienia wszystkim interesariuszom kluczowych cech dobra oraz przyczyn, dla których jest ono chronione,
- **precyzyjnego określenia zakresu tematycznego, w ramach którego istnieje możliwość omawiania, uzgadniania i negocjacji problemów,**
- uznania za konieczne podejmowania innych niż ochrona przyrody aspektów (np. związanych z rozwojem społeczno-gospodarczym).

Włączenie interesariuszy w proces opracowania Planu zarządzania wymaga uznania, że jest to proces czasochłonny (musi być przewidziany w harmonogramie prac), ale może przynieść wiele korzyści. Przede wszystkim staje się procesem budowania i wzmacniania wiedzy nt. zarządzania obiektem Światowego Dziedzictwa. Daje także możliwość dokładnego wytłumaczenia podejścia, m.in. dlaczego nie wszystkie pomysły, postulaty mogą być zrealizowane, mając na względzie cechy chronionego dobra. Włączenie interesariuszy w opracowywanie Planu to także możliwość zaprezentowania i wspólnego wypracowania potencjalnych korzyści dla lokalnego rozwoju społeczno-gospodarczego, wynikających z zarządzania dobrem. Jest to także okazja do informowania i edukacji nt. obowiązków wynikających z ochrony dobra.

Przystępując do opracowania Planu zarządzania zbudowano pierwszą mapę interesariuszy procesu. Wyodrębniono w niej następujące grupy interesariuszy:

- interesariusze kluczowi, których charakteryzuje duży wpływ i duże zaangażowanie; zalecenia: ściśle współpracuj, konsultuj regularnie, zapewniaj realizację oczekiwań (spełniaj oczekiwania), komunikacja dwustronna – ich wskazanie wynikało z przewidywanej struktury zarządzania jaką należy zaproponować w Planie zarządzania. Mając na względzie dobre praktyki partycypacji dołączono do grupy kluczowych interesariuszy partnerów społecznych - także lokalnych,
- interesariusze wpływowi, których charakteryzuje potencjalnie duży wpływ (wpływ może być zarówno pozytywny jak i negatywny, stąd czasem ta grupa interesariuszy w literaturze bywa nazywana „potencjalnie niebezpieczni” w przypadku tej grupy interesariuszy wzięto pod uwagę także wpływ na kształtowanie opinii publicznej tak lokalnej, jak i ponadlokalnej) – zalecenia: Informuj, komunikuj się i staraj się zaangażować w obszarze zainteresowania,
- potencjalni sojusznicy, których charakteryzuje mały wpływ i duże zaangażowanie (wysoki poziom zainteresowania) - zalecenia: informuj i konsultuj w obszarze zainteresowań, staraj się spełnić oczekiwania,
- interesariusze uśpieni (potencjalnie obojętni), charakteryzuje ich mały wpływ i małe zaangażowanie – zalecenia: informuj i monitoruj kiedy nastąpi przebudzenie, a następnie angażuj przebudzonych.

Tabela 1. Mapa interesariuszy projektu

Interesariusze wpływowi	Interesariusze kluczowi
<ul style="list-style-type: none"> – Podlaski Zespół Parlamentarny – Część organizacji społecznych, szczególnie ogólnopolskich – Politechnika Białostocka – Technikum Leśne w Białowieży – Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej – Oddział Białystok – Lokalni przedsiębiorcy związani z sektorem leśnym: zakład usług leśnych, tartaki, stolarnie – Przedsiębiorcy z branży hotelarskiej i gastronomicznej (duże obiekty typu: Hotel Żubrówka, Hotel Białowieski) – Celebryci/ znane osoby związane z Puszcą – media lokalne i regionalne oraz ogólnopolskie 	<ul style="list-style-type: none"> – Białowieski Park Narodowy – Polski Komitet ds. UNESCO – Narodowy Instytut Dziedzictwa – Samorządy lokalne (wszystkie z tego terenu): Rada Gminy oraz Wójt/Burmistrz) – Urząd Marszałkowski woj. podlaskiego – Rada i zarząd powiatu hajnowskiego – RDLP w Białymstoku (oraz Nadleśnictwa w Białowieży, Borowsku i Hajnówce) – Partnerzy społeczni: <ul style="list-style-type: none"> – WWF i inne organizacje – najbardziej aktywne organizacje lokalne – liderzy lokalni (indywidualni – być może część lokalnych przewodników, sołtysi, szefowe KGW itp. – konkretni będą identyfikowani w dalszych Etapach projektu)
Uśpieni (potencjalnie obojętni)	Potencjalni sojusznicy
<ul style="list-style-type: none"> – ogół społeczności lokalnej – Koła Gospodyń Wiejskich – lokalne organizacje społeczne – część gospodarstw agroturystycznych, małe pensjonaty itp. – OSP Białowieża – Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego oddz. Hajnówka – Podlaska Izba Rolnicza oddz. Hajnówka – ARiMR oddz. w Hajnówce – Placówki Straży Granicznej: Białowieża, Dubicze Cerkiewne, Narewka, Czeremcha, Michałów – Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce – Zarząd Dróg Powiatowych – LGD „Puszcza Białowieska” – Jednostka wojskowa w Nieznanym Borze – RZGW w Lublinie; RZGW w Białymstoku – Kościoły i związki wyznaniowe – Placówki edukacyjne (ogólnie, poza najaktywniejszymi) – turyści indywidualni zagraniczni i krajowi – Podlaski Klub Biznesu – Lokalne stowarzyszenia przedsiębiorców (np. Stowarzyszenie Przedsiębiorców NASZA BIAŁOWIEŻA; Stowarzyszenie Kupców i Przedsiębiorców Powiatu Hajnowskiego) – Związek Gmin Regionu Puszczy Białowieskiej 	<ul style="list-style-type: none"> – Państwowa Rada Ochrony Przyrody – Jednostki naukowe/konkretni wskazani przez nie przedstawiciele świata nauki (w tym Instytut Biologii Ssaków PAN) – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku – Rady młodzieżowe i senioralne gmin (dla tych gmin, w których funkcjonują) – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Białymstoku – Organizacje ekologiczne szczebel krajowy, regionalny i część lokalnych – Część gospodarstw agroturystycznych, małe pensjonaty, które są nastawione na turystykę przyjazną dla środowiska itp.

Źródło: opracowanie IOŚ-PIB

Zgodnie z przyjętymi założeniami mapa (w tym szczególnie interesariusze zaliczeni do poszczególnych jej części) będzie się zmieniała w czasie trwania procesu, w zależności od stopnia zaangażowania na danym Etapie prac poszczególnych interesariuszy.

Mając na względzie korzyści wynikające z udziału interesariuszy w opracowaniu Planu, ale także konieczność prawidłowego przebiegu procesu oraz możliwość wypowiedzania się wszystkich uczestników procesu, w opracowanej metodyce przygotowania Planu przewidziano różne formy i narzędzia partycypacji.

Etap 1. Rozpoczęcie procesu opracowania Planu

Czas trwania Etapu 1: wrzesień 2021 – kwiecień 2022

Celem Etapu 1 jest szczegółowe zaplanowanie całego procesu opracowania Planu z uwzględnieniem zakresu prac, metod, zasobów, harmonogramu, podziału zadań, odpowiedzialności za te zadania i zasad współpracy.

Skuteczne opracowanie Planu wymaga:

- określenia zakresu opracowania prac i ram, w jakich proces opracowania Planu będzie realizowany,
- opracowania metody przygotowania Planu – szczegółowego określenia, co i jak, należy zrobić zważywszy na cel procesu,
- oceny i zgromadzenia potrzebnych zasobów z uwzględnieniem realistycznego harmonogramu prowadzenia prac,
- opracowania i przekazania przejrzystego komunikatu o opracowaniu Planu.

W Etapie 1 uwzględniono następujące zadania:

- pozyskanie szczegółowej wiedzy o Puszczy Białowieskiej, jej wartościach przyrodniczych i kulturowych, zrozumienie problemów społecznych i ekonomicznych wpływających na jej obszar oraz korzyści, jakie Puszcza daje społeczności lokalnej, przeprowadzenie kwerendy materiałów i literatury oraz ich przegląd;
- pozyskanie szczegółowej wiedzy o wymogach opracowania Planu wynikających z dokumentów UNESCO (przygotowano raport otwarcia³);
- opracowanie metody przygotowania Planu, w tym określenie Etapów prac, celów realizacji poszczególnych Etapów i zadań prowadzących do osiągnięcia tych celów, technik współpracy z interesariuszami, zasobów niezbędnych do wykonania zadań, harmonogramu prac,
- przeprowadzenie mapowania interesariuszy Planu (por. rozdz. *Interesariusze*);
- opracowania strategii komunikacji w Projekcie, ustalenie szczegółowych celów strategii komunikacji i metod, technik i narzędzi komunikowania o Planie i Projekcie,
- poinformowanie interesariuszy o rozpoczęciu Projektu, którego celem jest opracowanie Planu (przeprowadzono spotkanie z interesariuszami⁴, projekt został zaprezentowany podczas

³ https://ios.edu.pl/wp-content/uploads/2022/01/Bialowieza-Forest_raport-otwarcia.pdf

⁴ <https://ios.edu.pl/aktualnosci/bialowieza-forest-spotkanie-informacyjne-z-interesariuszami-projektu/>

posiedzenia Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa⁵ oraz na Konferencji „Stan ekosystemów w Puszczy Białowieskiej”⁶).

- pogłębienie wiedzy oraz zrozumienie przez zespół projektowy i interesariuszy pojęcia Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości oraz kryteriów oceny WUW i warunku integralności, które spełnia Puszcza Białowieska. Opracowanie pojęć, którymi będziemy posługiwali się w Projekcie.

Etap 2. Zrozumienie cech dobra i jego wartości przyrodniczych

Czas trwania Etapu 2: luty – sierpień 2022

Przygotowanie skutecznego zintegrowanego Planu zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska wymaga zrozumienia pojęcia „wyjątkowa uniwersalna wartość dobra”, które stanowi podstawę i uzasadnienie wpisania go na Listę Światowego Dziedzictwa i powinno być również podstawą do bieżącego zarządzania dobrem i jego monitorowania.

Jak podkreśla się w poradnikach zarządzania światowym dziedzictwem, każde słowo (składowa) wyrażenia „wyjątkowa uniwersalna wartość” jest ważne dla zrozumienia koncepcji, która się za nim kryje:

- Wyjątkowa: Konwencja światowego dziedzictwa określa najwybitniejsze miejsca przyrodnicze i kulturowe na Ziemi,
- Uniwersalna: zakres Konwencji ma charakter globalny w odniesieniu do znaczenia dóbr. Z definicji więc, dobra nie mogą być uwzględniane pod kątem wyjątkowej uniwersalnej wartości z perspektywy krajowej lub regionalnej,
- Wartość: to, co sprawia, że dobro jest wyjątkowe i uniwersalne, to jego „wartość”, co oznacza jasne zdefiniowanie wartości dobra i uszeregowanie jego znaczenia w oparciu o jasne i spójne standardy, w tym uznanie i ocenę jego integralności.

Podsumowując więc za Wytycznymi operacyjnymi (par. 49) Wyjątkowa uniwersalna wartość to: „znaczenie kulturowe lub naturalne, które jest na tyle wyjątkowe, że przekracza granice państwowe i ma powszechne znaczenie dla obecnych i przyszłych pokoleń ludzkości. Z tego faktu wynika konieczność nieustannej ochrony tego rodzaju dziedzictwa przez całą międzynarodową społeczność.”⁷.

W ramach tego Etapu przewidziane są prace eksperckie oraz prace prowadzone w sposób partycypacyjny (warsztatowy).

Prace eksperckie będą koncentrowały się na problematyce stanu zachowania dobra, poszukując odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

⁵ <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PosKomZrealizowane.xsp?komisja=OSZ#100>

⁶ <https://ios.edu.pl/bialowieza-forest/dokumenty/>

⁷ Wytyczne operacyjne z 2021 r. (tłumaczenie oficjalne Wytycznych z 2015 r.)

- Czy wyjątkowa uniwersalna wartość dobra jest aktualnie w dobrym stanie?
- Czy wyjątkowa uniwersalna wartość podlega odpowiedniej ochronie (tj. jak obecnie realizowane jest zarządzanie i ochrona)?
- Czy wyjątkowa uniwersalna wartość dobra jest zagrożona (jeśli tak, to czy jest to zagrożenie poważne)?
- Czy istnieją luki i braki informacyjne w odniesieniu do dobra?

W ramach prac eksperckich przeprowadzona zostanie ocena podatności obiektu na presje społeczne, gospodarcze, środowiskowe i inne zmiany, w tym katastrofy i zmiany klimatu.

Warsztaty (przewidywane są dwie tury warsztatów) w ramach tego Etapu prace będą koncentrowały się na następujących zagadnieniach:

- potencjalnych korzyściach związanych ze statusem światowego dziedzictwa, ale też związanych z tym wymagań i kosztów,
- wskazanie, wspólne wypracowanie, korzyści ekosystemowych związanych z dobrem,
- problemy związane z zarządzaniem dobrem z perspektywy różnych grup interesariuszy.

**Pierwsza runda warsztatów: Wyjątkowa uniwersalna wartość dobra i świadczenia przyrodnicze.
10-11 maja 2022**

Cele:

- przedstawienie pojęcia „wyjątkowa uniwersalna wartość dobra”, wraz ze wskazaniem znaczenia składowych tego pojęcia
- zaprezentowanie stanu zachowania dobra
- przedstawienie problematyki świadczeń przyrodniczych
- rozpoznanie świadczeń przyrodniczych, jakie dla społeczności lokalnej świadczy Puszcza Białowieska, uświadomienie sobie ich szerokiej gamy i znaczenia
- wskazanie, które świadczenia przyrodnicze są najważniejsze dla interesariuszy (w tym ich poszczególnych grup).

Metoda: warsztat

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, PGW WP, RDOŚ, BPN oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: spotkania stacjonarne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodnicy, moderatorzy

Czas: 2,5 godziny

Materiał: wstępna prezentacja o WUW, tabele (spisy) potencjalnych świadczeń przyrodniczych

Produkty: lista świadczeń przyrodniczych przygotowana przez każdą z grup

Rezultaty: podniesienie poziomu wiedzy nt. wyjątkowej uniwersalnej wartości dobra, podniesienie poziomu wiedzy nt. świadczeń przyrodniczych (usług ekosystemowych) wśród interesariuszy, uzmysłowienie interesariuszom, że dobro światowego dziedzictwa przynosi różne korzyści oraz pełni różnorodne (nie tylko ekologiczne) funkcje, wstępne zidentyfikowanie oczekiwań różnych grup interesariuszy w zakresie korzystania z dobra.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line.

**Druga runda warsztatów: Bariery i problemy w zarządzaniu dobrem światowego dziedzictwa.
20-21 czerwca 2022**

Cele:

- przedstawienie problematyki identyfikowania barier w zarządzaniu obiektami Światowego Dziedzictwa,
- rozpoznanie dotychczasowych barier zarządzania dobrem światowego dziedzictwa (z perspektywy różnych interesariuszy)
- zbudowanie drzew problemów związanych z zarządzaniem dobrem światowego dziedzictwa przez każdą grupę warsztatową.

Metoda: warsztat, partycypacyjne budowanie drzewa problemów

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: spotkania stacjonarne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodniczy, moderatorzy.

Czas: 3 godziny

Materiał: prezentacja nt. przykładowych barier zarządzania dobrami Światowego Dziedzictwa, prezentacja nt. metody budowania drzew problemów

Produkty: drzewa problemów zarządzania dobrem przygotowana przez każdą z grup warsztatowych

Rezultaty: podniesienie poziomu wiedzy nt. barier i wyzwań związanych z zarządzaniem dobrami światowego dziedzictwa

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line. W podsumowaniu pokazanie perspektywy różnych grup interesariuszy oraz jednego uspojnionego drzewa problemów (praca ekspercka) opracowanego na podstawie wyników prac warsztatowych przez ekspertów z zespołu projektowego.

Efekty prac Etapu 2

Efektom prac w ramach tego Etapu jest pogłębione zrozumienie wyjątkowej wartości dobra. Ponadto w tym Etapie interesariusze wskażą jakie korzyści wiążą się z funkcjonowaniem dobra światowego dziedzictwa oraz jakie występują obecnie bariery w zarządzaniu tym dobrem.

Etap 3 Zbadanie możliwości zarządzania

Czas trwania Etapu 3: czerwiec – listopad 2022

Etap 3 ma na celu rozpoznanie wszelkich działań, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, a które wynikają z przyjętych dotychczas polityk. Krajowe, regionalne i lokalne strategie i plany, a także działania z nimi związane mogą mieć istotny wpływ na Puszcę Białowieską. Strategie i plany te należy taktować jako zasoby, przy pomocy których można osiągnąć cele Planu Zarządzania. Dlatego też dokumenty te muszą być uwzględnione w Planie, a podmioty odpowiedzialne za te dokumenty włączone w koordynację działań.

W ramach tego Etapu przewidziane są prace eksperckie oraz prace prowadzone w sposób partycypacyjny (warsztaty i panel dyskusyjny).

Przedmiotem rozpoznania są przepisy, polityki oraz podmioty odpowiedzialne za te polityki. Rozpoznanie obejmuje także działania podejmowane przez właścicieli i zarządów terenów oraz użytkowników Puszczy Białowieskiej. Zadanie polega na:

- rozpoznaniu polityk, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, ustaleniu, w jaki sposób te polityki mogą być wykorzystane dla realizacji celów Planu,
- analizie dokumentów strategicznych i planistycznych takich jak: strategie rozwoju lokalnego, plany ochrony przyrody, plany zagospodarowania przestrzennego, plany gospodarowania w obszarze,
- określeniu niespójności strategii i planów z celami Planu i wskazaniu potrzeb wprowadzenia zmian w tych dokumentach, aby zapewnić ich skoordynowanie z celami Planu.

Zadanie będzie realizowane metodą *desk research* przez zespół projektowy i ekspertów zewnętrznych. Wnioski z analizy zostaną wykorzystane podczas warsztatów i realizacji kolejnych Etapów.

Warsztat: Możliwości rozwiązywania problemów ochrony Puszczy Białowieskiej.

Wrzesień 2022

Cel:

- ustalenie możliwości rozwiązania problemów ochrony Puszczy Białowieskiej wypracowanych w Etapie 2 z uwzględnieniem wyników analizy możliwości zarządzania w ramach Planu,
- ustalenie interesariuszy odpowiedzialnych za rozwiązywanie poszczególnych problemów.

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicieli lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych,

środowiska nauki, MKiŚ). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: spotkania stacjonarne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodnicy, moderatorzy.

Czas: 4 godziny

Materiał: (1) matryca relacji problemów ochrony Puszczy Białowieskiej i możliwości ich rozwiązywania, (2) matryca podmiotów odpowiedzialnych za polityki, które mogą wpływać na Puszcę Białowieską.

Produkty: ustalona lista problemów, które mogą być rozwiązane przy pomocy Planu wraz z określeniem podmiotów, odpowiedzialnych za rozwiązywanie poszczególnych problemów.

Rezultaty: usystematyzowanie wiedzy na temat możliwości zarządzania obiektem światowego dziedzictwa poprzez Plan zarządzania.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line.

Efekty prac Etapu 3

Efektom prac w ramach tego Etapu jest pogłębione zrozumienie wyzwań, przed jakimi stoją interesariusze odpowiedzialni za zachowanie obiektu światowego dziedzictwa. Efektom jest także zrozumienie możliwości podejmowania tych wyzwań.

Etap 4. Uzgodnienie wizji dobra i określenie celów zarządzania

Czas trwania Etapu 4: wrzesień - listopad 2022

Zintegrowany Plan zarządzania powinien odnosić się do ambicji i zamiarów związanych z dobrem światowego dziedzictwa. W tym kontekście wizja dobra powinna obejmować okres 20-30 lat, natomiast cele zarządzania dobrem określone w Planie powinny dotyczyć najbliższych 5-10 lat (wg IUCN Management Planning). Kierując się tymi założeniami w niniejszym Planie zarządzania przyjęto, że wizja będzie dotyczyła horyzontu czasowego 2050 r., natomiast cele zarządzania horyzontu czasowego 2030 r.

W ramach tego Etapu przewidziane są prace eksperckie oraz prace prowadzone w sposób partycypacyjny (warsztatowy).

Prace eksperckie będą związane z pogłębieniem informacji nt. priorytetów i zasad zarządzania dobrem (wstępne prace w tym zakresie będą prowadzone w ramach Etapu związanego ze zbadaniem możliwości zarządzania). Efektom prac eksperckich będzie określenie ram dla formułowania celów zarządzania dobrem światowego dziedzictwa. Należy pamiętać, że ze względu na ochronę dóbr Światowego Dziedzictwa, podczas opracowania celów powinna obowiązywać zasada, polegająca na rozważeniu koncepcji granic dopuszczalnych zmian. Podejście to jest pomocne, pozwala bowiem

na identyfikację progów, poza którym dane działanie czy dana metoda wykorzystania nie jest już zrównoważona, lub które naruszają integralność danego dobra. Te założenia powinny zostać określone przez ekspertów i następnie uwzględnione w opracowaniu celów zarządzania.

Prace partycypacyjne to warsztaty nt. wizji i celów zarządzania oraz turystyki w obiektach UNESCO.

Pierwsza runda warsztatów: Wizja i cele zarządzania dobrem światowego dziedzictwa.

Wrzesień (koniec września) 2022

Cele:

- sformułowanie wizji dobra Światowego Dziedzictwa w perspektywie 2050 r.,
- sformułowanie celów zarządzania i zbudowanie drzewa celów związanych z zarządzaniem dobrem światowego dziedzictwa,
- określenie odpowiedzialnych za realizację poszczególnych celów.

Metoda: warsztat składający się z dwóch części. pierwsza 1 godzina praca nad wizją oraz druga ok. 3 godziny praca nad celami zarządzania (przekształcenie drzewa problemów w drzewo celów).

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki, MKiŚ). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: spotkania stacjonarne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodniczy, moderatorzy.

Czas: 4 godziny

Materiał: informacja na temat formułowania wizji, dla przypomnienia wydruki uspsójnionego drzewa problemów (opracowanego przez ekspertów projektu na podstawie czerwcowej pracy warsztatowej) prezentacja nt. metod formułowania celów.

Produkty: uzgodniona wizja dobra oraz sformułowane cele zarządzania dobrem światowego dziedzictwa

Rezultaty: przekazanie wiedzy nt. koncepcji granic dopuszczalnych zmian dobra, ustalenie pożądanej, docelowej wizji dobra, której osiągnięcie powinno integrować różnorodne działania grup interesariuszy. Wiedza nt. możliwości i konieczności włączenia się różnych grup interesariuszy w realizację celów zarządzania.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line ok. 10 – 14 dni później niż warsztat.

Druga runda warsztatów: Turystyka w obiektach światowego dziedzictwa

Październik 2022

Cele:

- prezentacja dobrych praktyk w zakresie udostępniania i wykorzystania do rozwoju społeczno-gospodarczego obiektów światowego dziedzictwa,
- rozpoznanie możliwości zastosowania dobrych praktyk w Puszczy Białowieskiej

Metoda: prezentacja dobrych praktyk połączona z warsztatem

Uczestnicy: 2 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu.

Organizacja: spotkania stacjonarne jedno w godzinach porannych, drugie w godzinach popołudniowych

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni w zakresie turystyki w obiektach światowego dziedzictwa, moderatorzy.

Czas: 2 godziny

Materiał: prezentacja wprowadzająca

Produkty: -

Rezultaty: podniesienie poziomu wiedzy nt. możliwości rozwoju turystyki w obiektach światowego dziedzictwa, w tym także wskazanie dobrych praktyk w tym zakresie.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www.

Efekty prac Etapu 4

Efektom prac w ramach tego Etapu jest przyjęcie uzgodnionej wizji dobra, sformułowanie celów oraz wskazanie odpowiedzialnych za ich realizację.

Etap 5. Koordynacja polityk i uzgodnienie działań związanych z zarządzaniem (wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja)

Czas trwania Etapu 5: czerwiec 2022 – styczeń 2023

Celem Etapu 5 jest określenie i uzgodnienie działań w zakresie zarządzania Puszcą Białowieską. Cel ten będzie realizowany poprzez:

- wypracowanie modyfikacji granic stref Puszczy Białowieskiej, które determinują rodzaj działań, z uwzględnieniem dotychczas wypracowanych propozycji zmian stref,
- określenie działań w zakresie zarządzania i uzgodnienie ich z podmiotami odpowiedzialnymi za ich wdrażanie, budując Plan zarządzania z wykorzystaniem dotychczas wypracowanych i przekazanych do UNESCO dokumentów,

- sformułowanie rekomendacji do zmian polityk, planów i programów i ich uzgodnienie z podmiotami odpowiedzialnymi za te polityki.

Puszcza Białowieska jest podzielona na strefy ochronne: (1) strefa ochrony ścisłej, (2) strefa ochrony częściowej I, (3) strefa ochrony częściowej II, (4) strefa aktywnej ochrony różnorodności biologicznej i ochrony krajobrazu (5) strefa buforowa. W raporcie ze wspólnej misji Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO i IUCN w 2018 zalecono dostosowanie (korektę) podziału na obszarze strefy w celu uproszczenia obecnych granic, przy zachowaniu dotychczasowej powierzchni obszaru wyłączonego z czynnej gospodarki leśnej (strefa ścisłej ochrony oraz strefy ochrony częściowej I i II). Weryfikacja granic powinna być dokonana na podstawie analizy przestrzennej atrybutów WUW. Podkreślono, że przegląd podziału na strefy powinien być okazją do dalszego zwiększenia obszaru, na którym nie dopuszcza się aktywnej gospodarki leśnej w celu sprzyjania niezakłóconym procesom ekologicznym, biorąc pod uwagę główny cel ochrony WUW.

Weryfikacja stref będzie więc przedmiotem prac w Etapie 5. Działania, które będą także wypracowane w tym Etapie będą różne dla różnych stref. Podział na strefy może być zarówno przestrzenny, jak i czasowy (tj. stosowany tylko w określonych okresach w roku).

Działania, które będą służyły osiągnięciu celów ustalonych w Etapie 4 muszą być wypracowane wspólnie przez wszystkich interesariuszy, ale także muszą być uzgodnione z podmiotami odpowiedzialnymi za wdrażanie Planu. Konieczność jednoznacznego przedzielenia podmiotom działań, ustalenie ich zakresu, harmonogramu oraz kosztów wdrażania działań wymagała będzie pracy w grupach ustalonych zależnie od odpowiedzialności za wdrażanie Planu.

W Etapie 5 zaplanowano wypracowanie działań, dla których zostaną określone:

- zakres i sposób wdrażania działania,
- lokalizacja działania,
- podmiot odpowiedzialny za wdrożenie,
- szacunkowe koszty i harmonogram wdrożenia,
- wskaźniki realizacji działania w odniesieniu do celów, któremu dane działania służy.

Szczególnym rodzajem działań są rekomendacje zmian w strategiach, planach i programach, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską. Rekomendacje te mają na celu skoordynowanie wszystkich polityk, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, a także służą wykorzystaniu tych polityk na rzecz celu jakim jest zachowanie obiektu światowego dziedzictwa.

W ramach tego Etapu przewidziane są prace eksperckie oraz prace prowadzone w sposób partycypacyjny (warsztaty, grupy robocze). Prace eksperckie będą obejmowały dwa elementy:

- 1) strefowanie Puszczy Białowieskiej:
 - opracowanie szczegółowych charakterystyk obecnie obowiązujących stref,
 - opracowanie propozycji granic stref z uwzględnieniem analiz i propozycji już wypracowanych,
 - analizy przestrzenne i opracowanie dokumentacji kartograficznej;
- 2) działania związane z zarządzaniem:
 - opracowaniu potencjalnych działań zgodnie z wynikami analiz i warsztatów Etapu 3 i 4.

- opracowanie propozycji rekomendacji zmian w strategiach, planach i programach, które mogą wpływać na Puszcę Białowieską.

Wyniki prac ekspertów będą przedmiotem warsztatów i w grup roboczych.

Pierwsza runda warsztatów. Weryfikacja stref ochronnych – założenia, pojęcia, zasady i kryteria Czerwiec 2022 (ewentualnie 1 tydzień września)

Cele:

- uzgodnienie założeń i ustalenie kryteriów modyfikacji stref ochronnych w Puszczy Białowieskiej, z uwzględnieniem roli jakie pełnią one w osiągnięciu celu nadrzędnego zarządzania w obszarze Puszcza Białowieska

Metoda: moderowana dyskusja on-line

Uczestnicy: grupa złożona z przedstawicieli interesariuszy odpowiedzialnych za zarządzanie w obszarze Puszczy Białowieskiej, w tym przedstawiciele: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, PN, PGW WP). Zaproszenie do udziału w warsztatach przedstawiciele ponadlokalnych organizacji pozarządowych i środowiska nauki.

Organizacja: spotkanie zdalne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodniczy, moderatorzy.

Czas: 2-3 godziny

Materiał: lista pojęć związanych ze strefowaniem, prezentacja o obowiązujących strefach i założeniach strefowania, wymogów wynikających z decyzji i raportów z misji WHC/IUCN oraz zaleceń podręczników, przykłady dobrych praktyk w obszarach podobnych do Puszczy Białowieskiej, mapy poszczególnych terenów proponowanych zmian w strefowaniu, w tym propozycje strefowania opracowane przez różnych interesariuszy.

Produkty: uzgodnione przez interesariuszy założenia i kryteria modyfikacji stref ochronnych w Puszczy Białowieskiej

Rezultaty: akceptacja kryteriów modyfikacji stref, tworzenie bazy do poczucia odpowiedzialności interesariuszy zarządzających terenami za zachowanie obiektu światowego dziedzictwa.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line ok. 10-14 dni później niż warsztat.

Druga runda warsztatów. Strefowanie w Puszczy Białowieskiej.

Październik 2022

Cele:

- ustalenie stref w Puszczy Białowieskiej.

Metoda: warsztat

Uczestnicy: grupa złożona z przedstawicieli interesariuszy odpowiedzialnych za zarządzanie w obszarze Puszczy Białowieskiej, w tym przedstawiciele: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP). Zaproszenie do udziału w warsztatach przedstawicieli ponadlokalnych organizacji pozarządowych i środowiska nauki.

Organizacja: dwudniowe warsztaty składające się z części stacjonarnej oraz części prowadzonej w terenie – na obszarze Puszczy Białowieskiej. Jeśli będzie taka konieczność planuje się wydłużenie warsztatu o kolejny dzień lub przeprowadzenie kolejnego dwudniowego warsztatu.

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodnicy, moderatorzy.

Czas: 2 dni (lub dłużej lub kolejne 2 dni) w układzie pierwszy dzień praca warsztatowa i praca w terenie, drugi dzień praca warsztatowa

Materiał: mapy i charakterystyki obecnie obowiązujących stref, wyniki pierwszej rundy warsztatów „Weryfikacja stref ochronnych – założenia, pojęcia, zasady i kryteria strefowania”, wyniki prac ekspertów w ramach Projektu, mapy poszczególnych terenów proponowanych zmian w strefowaniu, w tym propozycje strefowania opracowane przez różnych interesariuszy.

Produkty: uzgodnione przez interesariuszy granice stref

Rezultaty: akceptacja granic stref, zbudowanie poczucia odpowiedzialności interesariuszy zarządzających terenami za zachowanie obiektu światowego dziedzictwa.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line ok. 10-14 dni później niż warsztat.

Trzecia runda warsztatów. Działania związane z zarządzaniem Puszczą Białowieską.

Listopad 2022

Cele:

- sformułowanie działań w zakresie zarządzania Puszczą Białowieską służących osiągnięciu celów Planu,
- ustalenie priorytetów poszczególnych interesariuszy,
- wypracowanie wspólnej listy działań,

Metoda: warsztat

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie po 20 osób w każdej grupie) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: trzydniowe warsztaty stacjonarne, składające się z trzech sesji:

- 1) Sesja 1. Pierwszy dzień (czwartek). Ustalenie działań i priorytetów działań w grupach

- 12.00-15.00 – warsztaty dla samorządu i interesariuszy ponadlokalnych
- od 17.00 – warsztaty dla interesariuszy lokalnych
- 2) Sesja 2. Drugi dzień (piątek). Praca nad działaniami w grupach z uwzględnieniem wyników prac innych grup
 - 12.00-15.00 – warsztaty dla samorządu i interesariuszy ponadlokalnych
 - od 17.00 – warsztaty dla interesariuszy lokalnych
- 3) Sesja 3. Trzeci dzień (sobota). Wspólna lista działań
 - grupy mieszane (przedstawiciele 3 grup) pracują nad wspólną listą działań.

Pomiędzy sesjami zespół projektowy przygotowuje odpowiednie materiały – listy działań będące wynikiem prac w poszczególnych sesjach. W sytuacji, gdy brak zgody co do działań planuje się dodatkowy warsztat poświęcony wypracowaniu spornych działań.

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodniczy i moderatorzy.

Czas: 4-5 godzin

Materiał: lista proponowanych działań służących osiągnięciu celów Planu, wraz z określeniem zakresu działania zawierająca opis zakres i sposób wdrażania działania oraz jego lokalizację, wydruki map obszarów, w których będą realizowane działania.

Produkty: uzgodniona lista działań w zakresie zarządzania Puszcą Białowieską wraz z określonymi zakresem i sposób wdrażania działania oraz jego lokalizacją

Rezultaty: ustalenie działań w zakresie zarządzania obiektem światowego dziedzictwa, które będą służyły osiągnięciu celu zachowania Puszczy Białowieskiej i, które będą integrować różnorodne działania grup interesariuszy.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www i spotkanie informujące on-line ok. 10-14 dni później niż warsztat.

Czwarta runda warsztatów. Skoordynowanie strategii i planów na obszarze Puszczy Białowieskiej z celami Planu

Listopad 2022

Cele:

- wypracowanie i uzgodnienie rekomendacji zmian w strategiach, planach i programach, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, tak aby służyły one osiągnięciu celów Planu.

Uczestnicy: przedstawiciele podmiotów odpowiedzialnych za strategię, programy i plany (samorządy, MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP).

Organizacja: spotkania on-line dla przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne strategię, plany i programy.

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodniczy (ewentualnie eksperci planowania przestrzennego i planowania rozwoju społeczno-gospodarczego), moderatorzy.

Czas: 1-1,5 godziny

Materiał: propozycja rekomendacji zmian w strategiach, planach i programach, wynikających z przyjętych celów Planu Zarządzania.

Produkty: uzgodniona lista rekomendacji zmian w strategiach, planach i programach, wynikających z przyjętych celów Planu Zarządzania

Rezultaty: Zapewnienie uwzględnienia w strategiach, programach i planach, które mogą mieć wpływ na Puszcę Białowieską, celu zachowania obiektu światowego dziedzictwa, zapewnienie, że instrumenty te wykorzystane zostaną na rzecz osiągnięcia celów Planu.

Podsumowanie: prezentacja na stronie www.

Piąta runda warsztatów. Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja. Grudzień 2022

Cele:

- wypracowanie i uzgodnienie sposobu wdrażania działań (w tym ich finansowania), monitorowania postępów wdrażania Planu, ewaluacji osiągnięcia celu zachowania obiektu światowego dziedzictwa .

Uczestnicy: przedstawiciele podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie działań (samorządy, MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP).

Organizacja: spotkanie stacjonarne

Potrzebne zasoby: eksperci zewnętrzni przyrodnicy i moderatorzy.

Czas: 3-4 godziny

Materiał: lista działań związanych z zarządzaniem Puszcą Białowieską z oszacowanymi kosztami działań i proponowanym harmonogram wdrożenia, lista proponowanych wskaźników realizacji działań w odniesieniu do celów Planu.

Produkty: uzgodniony harmonogram działań i źródła finansowania, uzgodnione wskaźniki monitorowania wdrażania działań i osiągnięcia celów Planu.

Rezultaty: Przyjęcie odpowiedzialności za wdrożenia działań przez podmioty zarządzające obiektem światowego dziedzictwa, zagwarantowanie, że Plan będzie wdrażany i zapewniona kontrola postępów w realizacji działań i osiągnięcia celów Planu.

Efekty prac Etapu 5

Efektom prac w ramach tego Etapu jest zaplanowanie zarządzania obiektem światowego dziedzictwa i podjęcie odpowiedzialności przez interesariuszy za wdrażanie działań mających na celu zachowanie tego obiektu.

Etap 6 Opracowanie Planu zarządzania

Czas trwania Etapu 6: wrzesień 2021 – marzec 2023

Etap 6 ma na celu opracowanie treści Planu Zarządzania. Plan będzie uwzględniał wytyczne i zalecenia UNESCO, w tym:

- będzie się skupiał na globalnym statusie Puszczy Białowieskiej i lokalnym zarządzaniu nią,
- będzie opierał się na dowodach – rzetelnej wiedzy, której źródłem jest współczesna nauka, a także interesariusze,
- będzie wyrażał ambicje lokalnej społeczności i będzie realistyczny,
- będzie wskazywał strategie i plany mające wpływ na Puszcę Białowieską, które będą skoordynowane z Planem Zarządzania i będą służyły wdrażaniu celów ustanowionych w Planie,
- będzie zawierał wizję, długo- i krótkoterminowe cele Planu,
- będzie precyzyjnie określał działania i podmioty odpowiedzialne za ich wdrażanie, monitorowanie postępów wdrażania działań i osiągnięcia celów, zasady ewaluacji rezultatów, będzie umożliwiał realny nadzór nad wynikami i wykazywanie, w jaki sposób osiągane są jego cele, będzie także pozwalał na regularne analizy i aktualizację.

Plan opracowany będzie przez Zespół Projektowy, jako wynik prac przeprowadzonych w Etapach 1-5 i będzie poddany konsultacjom społecznym.

Po zakończeniu konsultacji społecznych Plan zostanie zweryfikowany zgodnie z rozpatrzeniem zgłoszonych uwag i wniosków.

Efekty prac Etapu 6

Efektom prac tego Etapu jest sformułowanie Planu zarządzania będącego odzwierciedleniem całego procesu jego opracowania, w tym wyników przeprowadzonych prac. Efektem będzie Plan, który spełnia wymogi UNESCO, służy poprawnej komunikacji pomiędzy podmiotami zarządzającymi na obszarze Puszczy Białowieskiej, a także nadzorowi i ocenie zarządzania w obszarze. Efektem będzie także przewyższanie sporów i deklaracja interesariuszy, posiadających wspólne rozumienie światowego dziedzictwa, uczestnictwa w zachowaniu Puszczy Białowieskiej.

Etap 7 Konsultacje Planu

Czas trwania Etapu 7: styczeń – marzec 2023 (część przygotowawcza maj 2022)

**Część przygotowawcza: Wypracowanie zasad i narzędzi konsultacji
30-31 maja 2022.**

Uzgodnienie zasad współpracy między interesariuszami, w tym sposobów i narzędzi komunikacji w procesie opracowania i konsultowania Planu.

Cele:

- poszerzenie wiedzy o metodach partycypacji i rozwiązywaniu konfliktów,

- poznanie oczekiwań interesariuszy dot. współpracy, wskazanie preferowanych metod współpracy przy opracowaniu Planu,
- opracowanie zasad partycypacji mających zastosowanie w ramach opracowania i konsultowania Planu

Metoda: warsztat

Uczestnicy: 3 grupy interesariuszy (maksymalnie 20 osób) złożonych z przedstawicieli: (1) samorządów, (2) mieszkańców wraz z liderami lokalnymi, lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, (3) interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych). W sytuacji, kiedy zgłosi się więcej niż 20 osób możliwe jest równoległe prowadzenie warsztatów dla poszczególnych grup interesariuszy.

Organizacja: spotkania stacjonarne

Czas: 2,5 godziny

Potrzebne zasoby: ekspert komunikacji społecznej i moderatorzy.

Materiał: wstępna prezentacja o partycypacji społecznej i rozwiązywaniu konfliktów, matryca do wypełniania przez grupy dotycząca konfliktów

Produkty: zdefiniowane zasady partycypacji i konsultacji oraz ustalone z interesariuszami narzędzia partycypacji i komunikacji

Rezultaty: zwiększenie wiedzy w zakresie dostępnych (możliwych) form i narzędzi partycypacji oraz o sposobach analizowania i rozwiązywania konfliktów

Podsumowanie: prezentacja podsumowująca na stronie www prezentująca wypracowane zasady konsultacji oraz preferowane narzędzia partycypacji i komunikacji

Część zasadnicza: Konsultacje społeczne Planu Zarządzania

Luty-marzec 2023

Konsultacja opracowanego dokumentu zgodnie z przyjętymi i wypracowanymi z interesariuszami ustaleniami. Przeprowadzenie konsultacji zakłada zaprezentowanie przygotowanego projektu Planu zarządzania wszystkim zainteresowanym, dając możliwość składania uwag i swoich propozycji zmian/uzupełnień. Po zakończeniu konsultacji zostanie przygotowane sprawozdanie z procesu oraz interesariusze zostaną poinformowani (zbiorczo za pomocą informacji zamieszczonej na dedykowanej stronie internetowej) o rozpatrzeniu zgłoszonych uwag.

Efekty prac Etapu 7

Efektom prac Etapu będzie wspólnie wypracowany przez interesariuszy Planu odzwierciedlający wspólne rozumienie światowego dziedzictwa i stanowiący podstawę „umowy społecznej” pomiędzy organizacją zarządzającą a interesariuszami obszaru dziedzictwa światowego.

Harmonogram

■ czas trwania etapu
 ■ warsztaty
 ■ czas na podsumowanie
 ■ konsultacje społeczne
 ■ panel dyskusyjny
 ■ kamień milowy
 ■ projekt Planu Zarządzania

Etapy	Zagadnienia	Grupa uczestników (szczególnie)	wrzesień'21	październik'21	listopad'21	grudzień'21	styczeń'22	luty'22	marzec'22	kwiecień'22	maj'22	czerwiec'22	lipiec'22	sierpień'22	wrzesień'22	październik'22	listopad'22	grudzień'22	styczeń'23	luty'23	marzec'23	
Etap 1. Rozpoczęcie procesu	Spotkanie informacyjne z interesariuszami (on-line)																					
	Wyjątkowa uniwersalna wartość (on-line)	Zespół Projektowy																				
	Wyjątkowa uniwersalna wartość (on-line)	Interesariusze Projektu (ogół)																				
Etap 2. Zrozumienie cech dobra i jego wartości	Wyjątkowa Uniwersalna Wartość i światczenia przyrodnicze Puszczy Białowieskiej	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, PGW WP, RDOŚ, BPN oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki)																				
	Barier i problemy w zarządzaniu dobrem światowego dziedzictwa	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki)																				
Etap 3. Zbadanie możliwości zarządzania	Możliwości rozwiązywania problemów ochrony Puszczy Białowieskiej	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki)																				
	Wyzwania ochrony Puszczy Białowieskiej	Przedstawiciele "świata nauki" + ogół Interesariuszy																				
Etap 4. Uzgodnienie wizji dobra i określenie celów	Wizja i cele zarządzania dobrem światowego dziedzictwa	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, PN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki, MKiŚ)																				
	Turystyka w obiektach UNESCO	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu																				
Etap 5. Koordynacja polityk i uzgodnienie działań	Weryfikacja stref ochronnych – założenia, pojęcia, zasady i kryteria (on line)	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, PN, PGW WP)																				
	Strefowanie	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, PN, PGW WP)																				
	Działania związane z zarządzaniem Puszcą Białowieską	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych, środowiska nauki)																				
	Skoordynowanie strategii i planów na obszarze Puszczy Białowieskiej z celami Planu	Przedstawiciele podmiotów odpowiedzialnych za strategię, programy i plany (Samorządy, MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP).																				
	Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja (uzgodnienia)	Przedstawiciele podmiotów odpowiedzialnych za strategię, programy i plany (Samorządy, MKiŚ, PGL LP, RDOŚ, BPN, PGW WP).																				
Etap 6. Opracowanie Planu Zarządzania																						
Etap 7. Konsultacje społeczne	Konsultacje planu - wypracowanie zasad i narzędzi konsultacji (Partycypacja społeczna)	Samorządy lokalne, Mieszkańcy wraz z liderami lokalnymi, Lokalne organizacje porządowe oraz przedstawiciele lokalnego biznesu, Interesariusze ponadlokalni (przedstawiciele PGL LP, RDOŚ, PN, PGW WP oraz ponadlokalnych organizacji pozarządowych)																				
	do wypracowania z interesariuszami																					

Literatura i wykorzystane materiały

- Albert MT, Richon MJ, Viñals M, Witcomb A. (Ed). 2012. Community Development through World Heritage. UNESCO World Heritage Centre
- Belovezhskaya Pushcha / Białowieża Forest” World Heritage Site (33 bis). Proposed modification of the criteria and boundaries Change of the name of the property
- Brown J. Hay-Edie T (Ed). 2014. Engaging Local Communities in Stewardship of World Heritage. A methodology based on the COMPACT experience. UNESCO World Heritage Centre
- Decyzja 38COM 8B.12 - Puszcza Białowieża (Białoruś/Polska)
- Decyzja 40COM 7B.92 - Białowieża Forest (Białoruś / Polska) (N 33ter)
- Decyzja 41COM 7B.1 - Białowieża Forest (Białoruś / Polska) (N 33ter)
- Decyzja 43COM 7B.14 - Puszcza Białowieża (Białoruś, Polska) (N 33ter)
- Decyzja 44 COM 7B.100 – Puszcza Białowieża (Białoruś, Polska) (N 33ter)
- IUCN World Heritage <https://www.iucn.org/theme/world-heritage>
- IUCN 2008. Planowanie Zarządzania dobrami Światowego Dziedzictwa Naturalnego. Podręcznik wskazówek dla praktyków. Wersja tymczasowa**
- KONWENCJA w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r.
- Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. WHC.21/01 31 July 2021**
- Pedersen A. Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers. 2002. UNESCO World Heritage Centre
- Raport Misji Doradczej IUCN do obiektu Światowego Dziedzictwa "Puszcza Białowieża" Białowieża, 4-8 czerwca 2016 r.
- Schreckenberk K, Camargo I, Withnall K, Corrigan C, Franks P, Roe D, Scherl L.M. and Richardson V. 2010. Social Assessment of Conservation Initiatives: A review of rapid methodologies. Natural Resource Issues No. 22. IIED. London
- Sprawozdanie ze wspólnej misji obserwacyjnej WHC/IUCN w Lesie Białowieżskim (Białoruś/Polska), 24 września – 2 października 2018 r.
- UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN. 2012. Management Natural World Heritage Planning. Resource Manual.**
- UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN. 2008. Enhancing our Heritage Toolkit Assessing management effectiveness of natural. World Heritage sites.
- UNESCO World Heritage Convention <https://whc.unesco.org/>
- Wytyczne operacyjne do realizacji Konwencji światowego dziedzictwa, wersja polska. 2015